

матеріалами II круглого столу (м. Харків, 20 вересня 2021 року) / за ред. С.В. Глібка, К.В. Єфремової. Харків: НДІ ПЗІР НАПрН України, 2021. С. 180-189.

2. Загальна декларація прав людини від 10.12.1948 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015#Text (дата звернення: 01.05.2024).

*Підгородський Богдан Мирославович,
аспірант кафедри теорії держави та права
Національної академії внутрішніх справ*

ЕФЕКТИВНІСТЬ ЮРИДИЧНИХ КОНСТРУКЦІЙ ПРИ ТЛУМАЧЕННІ НОРМ ПРАВА

Питання ефективності реалізації норм права завжди перебуває у полі зору науковців будь-якої держави світу, оскільки віддзеркалює наявний стан діючого законодавства та «задоволеність» суспільства. В силу того, що сам по собі процес створення будь-якої норми є доволі складний, не тільки із огляду на безпосередній процес нормотворчості, що зумовлений проходженням певних стадій, а й специфіки гармонійного поєднання із іншими нормами права, формуючи таким чином ефективну нормативну базу. Однак, з огляду на складність самої процедури, актуальним постає питання і щодо тлумачення відповідних норм (особливо офіційного), адже не усі в суспільстві є юристами, щоб із легкістю розібратися у багатогранності юридичних конструювань, актуальними постають і питання щодо колізій між нормами, що потребують свого вирішення, а отже і втілення у життя. Таким чином, на особливої уваги привертає питання щодо ефективності юридичних конструкцій у процесах нормотворення та тлумачення, досягнення поставленої цілі та отримання бажаного результату.

Однією із вагомих складових ефективності норм права є її внутрішні властивості, тобто особливості правильної побудови юридичних конструкцій, де вони виступають не тільки у якості гіпотези, диспозиції чи санкції, а й генетично-обумовлених зв'язків взаємодії із іншими нормами права. Також, як влучно зазначає Л.Ф. Купіна, саме вдале конструювання елементів правової норми відтворює її соціальну обумовленість, відповідність існуючим ситуаціям, а отже і реальній можливості врегульовувати наявні суспільні відносини. При цьому, авторка наголошує на тому, що будь-які норми обов'язково мають бути втілюваними, незалежно від обставин, оскільки їх нереалізованість говорить про наявність «мертвого права» [3, с. 56]. Однак, з огляду на сучасні реалії правового існування України, можемо не погодитись із зазначеною тезою, оскільки в силу наявного режиму воєнного стану спричиненого зовнішньою агресією росії, маємо деякі обмеження у реалізації відповідних норм права, що ніяким чином не говорить про їх відумерлість.

Метою будь-якого тлумачення є необхідність досягнення бажаного результату, тобто змістовне розкриття конструкції норми права. Але лише на

цьому процедура тлумачення не завершується, адже доволі вагомим аспектом у цьому алгоритмі є перехід від писаного у людське світосприйняття (правову свідомість) конкретної особи, що формує в останнього певний послідовний процес суджень про зміст юридичної конструкції норми та можливість її подальшої правильної реалізації. На наше переконання, при цьому доволі вагому роль має відігравати принцип юридичної визначеності, сутність якого помагає у точності, передбачуваності, доступності, ясності та відсутності зворотньої дії. Саме він має бути врахований правотворцями при процесі створення відповідних юридичних конструкцій норм права і відображати якість нормативного матеріалу меті правового регулювання [2, с. 496].

Прийнятною є наукова позиція В.К. Антошкіної про те, що у сучасній юридичній літературі багато хто із правознавців «...результатом тлумачення норми права вважають її повну ясність і точність, відсутність подвійного сенсу, тобто між «духом» і «буквою» закону не повинно бути розбіжностей, між сенсом норми і її словесним вираженням не повинно бути відмінностей» [1, с. 15]. Однак, як показує практика, не завжди юридична конструкція висловленої на папері норми і її фактична реалізація збігаються. Інколи, для більш правильного, чи навіть правомірного, виконання юридичної конструкції однієї норми потрібно виконати й інші умови юридичної конструкції іншої норми права. Саме завдяки поєднанню таких генетичних зв'язків, що містяться у різних нормах вдається побудувати нову мета чи навіть мега-конструкцію. Відтак, для самого процесу тлумачення якоїсь норми правильним буде звернення і до інших норм законодавства, до загальноприйнятих доктринальних положень, урахування наявних зовнішніх факторів доцільності інтерпретації такої норми саме з огляду на певні обставини (які у свою чергу можуть бути мінливими і у подальшому спонукати до нового тлумачення). Результат будь-якого тлумачення має бути чітким (принаймні для більшої кількості випадків) або містити положення, що вказують на конкретну неможливість здійснювати певні дії у визначених ситуаціях.

При цьому, на нашу думку, варто також акцентувати увагу і на конкретизації юридичних конструкцій норм права. Загальновідомо, що тлумачення норм здебільшого здійснюється без урахування певних аспектів фактичної ситуації, наявних обставин у яких перебувають суб'єкти, реалізуючи свої права та обов'язки. Тому у наукових колах, з огляду на описані властивості, окремо розрізняють конкретизацію, що надає можливість не тільки здійснити тлумачення юридичних конструкцій норм, алей відтворити їх взаємозв'язок із практикою, що у найкращий спосіб вказує як на ефективність формулювання юридичних конструкцій правових норм, так і на їх реалізованість у житті суспільства.

Таким чином, питання ефективності юридичних конструкцій при тлумаченні норм права має не стільки теоретичне, а велике практичне забарвлення, що передбачається у переході писаної конструкції норм права у їх фактичну реалізованість. При тлумаченні будь-якої юридичної конструкції правової норми варто звертати увагу не тільки на безпосереднє формулювання норми, але й на її пов'язаність із юридичними конструкціями інших норм,

фактичними обставинами, зовнішніми факторами. Також при розгляді питання ефективності тлумачення юридичних конструкцій варто звернути особливу увагу на такі правові явища як конкретизація та принцип юридичної визначеності.

Список використаних джерел

1. Антошкіна В. К. Правова природа результатів тлумачення цивільно-правових норм. *Часопис Київського університету права*. 2017. № 1. С. 14-19.

2. Гусарєв С. Д., Старицька О.О. До питання правової визначеності нормативних актів. *Наукові перспективи*. Серія Право. 2023 № 12(42). С. 487 – 498.

3. Купіна Л. Ф. Критерії ефективності правових норм. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова*. Серія Право, 2017. Вип. 32. С. 51-57.

*Плотян Дарина Сергіївна,
аспірантка кафедри теорії держави та права
Національної академії внутрішніх справ*

ОСОБЛИВОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ МІЖНАРОДНОГО КОМЕРЦІЙНОГО АРБІТРАЖУ

У положеннях частини 5 статті 55 Конституції України [1] закріплено гарантоване право кожної особи будь-якими не забороненими законом засобами захищати свої права і свободи від порушень і протиправних посягань. Згідно цієї норми закріплено право особи відстоювати свої права та інтереси не лише в державних судах України, але й використовувати альтернативні способи вирішення спорів, у тому числі й шляхом їх розгляду третейськими судами, іншими інструментами арбітражу, які активно розвиваються в Україні згідно ратифікованих міжнародних норм. Також в Основному Законі України містяться положення про право кожного на підприємницьку діяльність та використання своїх здібностей та майна для їх функціонування [1, ст.ст. 41, 42]. Таким чином, у діючому законодавстві передбачено конституційні засади функціонування в Україні арбітражного розгляду цивільно-правових та господарсько-правових спорів, основою яких є свобода договору та автономія волі його сторін.

Окрім Конституції України, велике значення для розвитку вітчизняного третейського судочинства мають рішення Конституційного Суду України від 24 лютого 2004 року №3-рп/2004 [4] та від 10 січня 2008 року № 1-рп/2008 [5], в яких закріплено ряд правових позицій, що мають як практичне, так і доктринальне значення для подальшого вдосконалення цієї царини.

Ще одними доволі значними нормативними актами, що покликані врегулювати питання щодо діяльності третейського судочинства є рішення Європейського суду з прав людини, у яких наголошується на положення статті 6